

Az erdészek első és második szakképzett nemzedékéről

„[...] hanem kétségkívül eljön az az idő is, melyben a mi Erdélyünk is felállíthatja magának azon külömb-külömbféle fábrikákat, [...] ha azoknak felállításokat akkor, erdeink elpusztult állapotjuk miatt, az azokhoz megkívántató sokféle mív és tűzifának nem létek meg nem akadályoztatná.”

/Kiss József, 1816. EO III. 284./

Benkő Samu Az erdélyi műszaki és gazdasági értelmiség kialakulásának kérdéséről c., 1956-ban megjelent vázlatában méltán említi *Kiss Józsefet*, mint a születő erdélyi erdészeti értelmiség képviselőjét. Nevét a *Magyar Erdészeti Oklevéltár* (EO) őrzi. Kiss az egykori Torda megyei erdőfelügyelője, ki az erdélyi főkoronánszékhez 1816-ban és 1825-ben egy-egy remek javaslatot, illetve véleményt nyújtott be, és kinek tevékenységi területe kiterjedt az általunk vizsgált vidékre is.

Kiss Józsefről nem tudunk sokkal többet, mint amit magáról, a megyei erdőfelügyelők és erdőbírák részére kidolgozandó utasítással kapcsolatosan 1825-ben elárult: „[...] t.i. 250 conv. forintokból álló stipendium [ösztöndíj] mellett a selmeczi bányász és egyesült erdész institutumba [...], magunkat a geometrai [földmérői], mint minden hivatalunkhoz megkívántató más tudományokban is a haza szolgálatjára elkészítvén, hazánkba lett visszatérésünk után [...]” /EO, III. 332./

Az idézetből többminden kiderül:

- Kiss a selmecbányai bányászati akadémián - melyet „a selmeczi bányász és egyesült erdész institutum”-nak nevezett -, a földmérés mellett „más” tudományokat is hallgatott (feltételezhetően már 1807-ben);
- hasonlóan társaihoz, ösztöndíjjal tanult Selmecen;
- a geometrai ismeretek mellett nem az erdészeti, hanem a „más” tudományokat emelte ki, amiből arra következtethetünk, hogy az erdészetet valószínűleg a bányaműveléstan keretében hallgatta. (Az 1770-ben akadémiai rangra emelt selmecbányai bányászati tanintézetben ez évtől kezdve erdőgazdasági előadásokat is tartottak.);
- tekintettel arra, hogy az 1808-ban a bányászati akadémia mellett létesített Erdészeti Tanintézet csak 1809. február 12-én kezdte meg működését - ennek első tanára, *Dr. H. D. Wilckens* ugyanis ekkor tartotta bevezető előadását -, *Kiss József* semmiképpen sem lehetett kizárólagosan erdészeti hallgató.

*Dr. Hiller István*nak „*Dr. H. D. Wilckens. Az erdészettudomány első professzora Magyarországon*” c. munkája *Wilckens* tanítványai között nem is említi *Kisst*. A neves polihisztor - a filozófia és az orvostudományok doktora -

1809 és 1832 között többszáz bányász-, kohász- és erdészhallgatót oktatót az egész monarchia számára. Ezek közül erdélyi erdész viszonylag kevés, csak 10 volt, közülük az első az 1811. évben szerepel.

Mindezeket azért tartottuk szükségesnek hangsúlyozni, mert *Kiss József* mindkét fennmaradt írása jól képzett szakemberre vall, aki bizonyára csak utólagos önképzéssel és a magyar szaknyelv pótlólagos elsajátításával volt képes azok megalkotására. Írásain nem érződik, hogy német tannyelvű felsőoktatási intézetet végzett, hol az erdészet melléktantárgy volt. Megjegyzendő az is, hogy a magyar erdészeti szaknyelvben való tökéletesedésében - a népnyelv megismerésén kívül - nagy segítségére lehetett az 1781-ben kiadott, *II. József-féle erdőrendtartás*, mely dicséretes fordítás, érthető, latinosságoktól mentes.

Ami *Kiss* két ismert erdészeti írására vonatkozik, abban az erdők „hathatósabb megóvása” érdekében - többek között - javasolta a vastagabb fák döntésénél és darabolásánál a *fűrész* használatát: „A fának levágatása a *szálasabb erdőkben* és annak nevezetesebben az házi szükségre leendő feldarabolása *fűrész* által tételnek meg” /EO III. 289./ . Elindult ezáltal a kétkezes *erdei fűrész*, a harcsafűrész - a kutatott területen többnyire így ismerik - rendkívül lassú térhódítása, hogy végül is a második világháború után átadhatta helyét a motorfűrésznek, a „druzsba”-nak.

Visszatérve az 1846-ban átalakult selmecbányai Erdészeti Tanintézetre, annak kiváló hallgatója volt Aranyosszék szülötte, *Lázár Jakab* (Alvinc, 1824-1895, Bécs), kiről egyébként már szóltuk, és közismert pályafutásának köszönhetően - már jóval többet is tudunk, mint *Kiss József*ről: 1846-ban a budai udvari kamara erdészgyakornoka, hol 1848. március 15-e is találja, melynek mozgalmában tevékeny részt vett. Majd a selmeci *Bányászati és Erdészeti Akadémia* (Berg- und Forstakademie) ifjúságának kérelmére *Lázár*t 1848 novemberében megbízták, hogy mint segédtanár magyar nyelvű előadásokat tartson. Később, 1867-70 között, ismét Selmecen találjuk az erdészeti tanszék tanáraként.

*Lázár Jakab*nak köszönhető az első magyar nyelvű erdészeti, tankönyvjellegű kiadvány egyikének megjelenése is. Az ő munkája ui. az 1871-ben kiadott *Erdészeti kézikönyv*, melyben a székely nyelvjárás szókincsével is találkozunk. Így pl. a „*czihér*” szakszóval, mely a kutatott területen most is használatos, és bozótos, bokros helyet jelent.

Hosszú volt az út Torda-vidéke és Selmecbánya között, főként ha azt a diáknak gyalog kellett megtennie: *Kiss József*et és társait azonban az ösztöndíj megszolgáltatásán kívül kötötte a szülőföldhöz az a hűség is, amelyről jóval másfél évszázaddal később a költő így írt:

„Maradunk - Ó, mily zord, fojtó keserűség
ez a télre váró, bús erdélyi hűség!
Mily kénytelen erény! - (de mégis erény ez) -
Állsz, de szíved bolond döbbenetet érez.”

/Kiss Jenő: Vackorfa. 1973./